

Disertační práce

Katedra právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy

Základní principy a zásady římského procesu

Doktorand: JUDr. Jana Škeříková

Posudek oponenta

Předkladatelka disertační práce zvolila pro počátky svého vědeckého zkoumání zajímavé a aktuální téma. Zásady procesního práva jsou od nepaměti předmětem zájmu právních teoretiků a praktiků - procesualistů. Procesní právo spadá do oblasti aplikace práva, které má své zázemí ve vědecké problematice zásad procesního práva na straně jedné a na straně druhé tvoří soustavu konkrétních norem, které zavazují soudy k dodržování přesných postupů. Vědecké poznání a procesní zásady pak mají přímou cestu ke konkrétním kauzám a tím k lidským osudům. Skutečnost, že počátky evropského práva procesního mají svůj původ v rozvinutém procesním právu antického impéria, je notorií. Doktorandka si vytkla za cíl prověřit konkrétní funkci a dobové vnímání zásad a principů procesního práva římského v dochovaných textech. Prostředkem k tomuto cíli jí bylo studium právních i neprávních pramenů a dobových reálií.

První a nejobsáhlejší část práce je věnována principu *aequitas*. Princip ekvity vnímá doktorandka jako rámec, „ který se stává tvůrčím principem celého práva“. Všechny ostatní zásady jsou mu podřízeny a jsou vlastně speciálním rozpracováním jeho uplatňování. Zkoumání začíná Ulpianovými texty z první knihy titulu prvního z Justiniánových Digest. Dále se zabývá použitím pojmu *aequitas* v dalších textech. Strukturuje a analyzuje kazuistiku podle jednotlivých skutkových podstat a zaměřuje se na konkrétní procesní instrumenty, které měly sloužit k prosazení principu ekvity v samotném soudním řízení. Jedním z hlavních prostředků je *exceptio*. V posuzované práci nalezneme výčet různých typů procesních námitek. V další části této stati je předmětem zkoumání ekvita praetorská, metodou je pak exegeze textů. Závěrem pak nalézáme pasáž o sankcích, které měly za cíl postihnout šikanózní výkon práva. Kapitola končí aktuální a případnou poznámkou. V dnešním pojetí procesního práva pozorujeme tendence, které zanedbávají morálku a etické hodnoty. Vyjadřuje kritický pohled na současné pozitivistické až formalistické vnímání práva a nerespektování principu ekvity.

Další kapitola je věnována zkoumání zásady *bona fides*. Cestou vyhledávání a výzkumu textů poskytuje práce přehled o tom, co jednotliví právníci, a to jak starověcí (včetně za neprávnicka považovaného M.T.C.), tak novodobí romanisté a Justiniánova kodifikace k této problematice, praví.

V souvislosti s prvními dvěma vývojovými stadii římského procesu zkoumá doktorandka v části následující zásadu defenzní povinnosti. V této části představuje průběh soudního řízení a jeho jednotlivé fáze. Jedním z prostředků, jak přimět žalovaného k aktivní spolupráci, je *missio in bona indefensi*. (Pozn.: V poznámkách pod čarou č. 749 je chybně překlad slova *indefensus* – nikoliv neobhajitelný, ale žalovaný, který odmítá potřebnou součinnost). Tuto partii pokládám za velmi přínosnou. Otázka mimořádných praetorských pravomocí používaných v průběhu soudního řízení je v české romanistické literatuře velmi málo zpracována. Je však velmi zajímavá z hlediska postavení praetora a jeho pravomocí.

Označením část pátá je věnována zásadě *ne bis de eadem re*. Ve statí je podáno vysvětlení zásady, stručně její smysl a procesní situace, které mohou v důsledku této zásady nastat.

Další zásadou je pak princip provokace a apelace. Úvodem vysvětluje doktorandka rozdílnost obou institutů a současně upozorňuje na odlišnost použití v procesu civilním a trestním. Podává historický vývoj obou institutů, z nichž starší je *ius provocationis ad populum* dané každému římskému občanu proti rozhodnutí úředníka ve věcech trestních. Pozdější odvolání pak souviselo až s procesem kogničním. Bylo možné proti rozsudku, a to i ve věcech soukromoprávních a většinou bylo písemné. Závěrem této kapitoly je řešena otázka délky řízení a možnost ukládat soudcům a úředníkům pokuty za zpoždění způsobené v odvolacím soudním řízení.

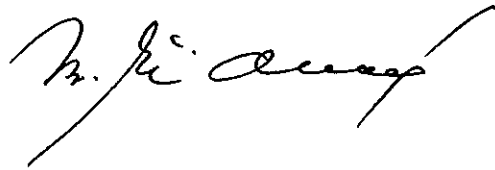
V kapitole sedmé konstatuje doktorandka, že klíčovou zásadou římského práva procesního je princip pekuniární kondemnace, tj. v kondemnačním rozsudku je vymezena povinnost v penězích. Kondemnace se liší podle toho, je-li částka přesně určena již v intenci – *certum*, nebo podléhá uvážení soudce – *incertum*. Dále provádí exkurs do finančního života antického Říma. Věnuje se problematice úroků a peněžních profesí, které měly dvě podoby – směnárenství a bankéřství. Závěrem se pak zabývá otázkou špatného soudního posouzení výše částky. Zásada pekuniární kondemnace je od ostatních v práci zkoumaných zásad jedinou, která nenalezla stejného místa v moderním právu, jakou zaujímala v právu římském. V tomto smyslu bych při obhajobě požádala doktorandku o její osobní názor.

Následující kapitola představuje zásadu volného hodnocení důkazů. Výzkum je zaměřen na období klasické a poklasické. Nabízí jednotlivé texty, které dokládají skutečnost, že volnost při hodnocení důkazů panovala v období klasickém, v pozdější době podléhalo dokazování a hodnocení důkazů řadě omezení a formalizovaným postupům. Dále se zabývá postavením svědků a hodnocením svědeckých výpovědí.

V závěrečné části pak představuje další zásady, které komentuje stručnějším formou.

V závěru autorka předkládané práce shrnula cíl svého výzkumu. Konstatuje, že se kromě zkoumání jednotlivých zásad zaměřila na hledání paralel mezi nimi. Z pohledu oponenta pak doktorandka na úplný závěr ne zcela vhodně nastolila otázku procesní ekonomie. Na čtenáře působí tato zmínka dojmem, že si klade otázku *pro futuro*. V tomto směru bych chtěla upozornit na metodické pochybení. V závěru by neměly být nastoleny nové otázky, které nebyly předmětem předchozího zkoumání (byť byly okrajově zmíněny v předchozím textu).

Práci jako celek hodnotím pozitivně. Je rozsáhlá obsahem, formálně dobře opatřena poznámkovým aparátem a svědčí o dobré erudici i zájmu doktorandky Jany Škeříkové. Navíc působí disertační práce kultivovaným dojmem a celkově svědčí o zvládnutí prvního stupně vědecké graduace. Z těchto důvodů ji doporučuji k obhajobě.

Doc. JUDr. Michaela Židlická, Dr.

Soudce Ústavního soudu ČR

Katedra právních dějin Právnické fakulta MU

V Brně dne 29. října 2012